

Az őszinte szó joga és kötelessége

A szavak feltárhatják, de el is kendőzhetik az igazságot. Életem során szinte számtalan esetben kellett hallanom-olvasnom sima, „diplomatikus” kijelentéseket, kozmetikázott jegyzőkönyveket, az igazságot tudatosan „függöny mögé rejtő” megfogalmazásokat. Az emberek közti szóbeli vagy írásos érintkezésben a tompított, „elkendőzött” szavak mérgezik a légkört, a bizalmatlanság atmoszféráját terjesztik. Az éber, figyelő fül és gondolkodás számára a nyíltság és őszinteség hiánya, a félelemből vagy álnokságból elhallgatott, esetleg „sztaniolba burkolt” szavak, a fél igazságok és fél hazugságok nemcsak zavarók, de visszataszítók is.

Kétségtelen, hogy a választékos stílus gazdagíthatja, élvezetessé teheti a beszélgetést, olvasást. De ahhoz sem fér kétség, hogy a „diplomatikus” szavak mögött gyakran hátsó gondolatok, szándékok rejtőznek, melyek feszültséget teremtenek, zavarba hoznak, a nyílt kérdésfeltevést és válaszadást gátolják, a lelkeket megbénítják. Joggal merül fel a kérdés: vajon fél-e a beszélgető, a tárgyaló, az ismereteket közzétevő attól, hogy világosan kimondja az igazságot, hogy egyértelműen állást foglaljon? Vajon attól tart-e, hogy az őszinte szó leleplezné valódi szándékát, gondolatait? Vajon maga sem hisz az ügyben, amelyet bár kifinomult fogalmazásban, mégis semmitmondóan igyekszik a nyilvánosság elé tárni? Esetleg bennem, a többiben, hallgatóiban nem bízik, mert talán a nyílt beszéd őszinte, „kemény” kérdéseket vonna maga után, melyekre már nem tudna, esetleg nem is akarna válaszolni. Sajnos, az „indirekt beszéd”, a sima protokolláris közlés napjaink társadalmi, politikai, diplomáciai kommunikációjában világszerte hétköznapi gyakorlattá vált. Nem örülök neki, s úgy gondolom, velem együtt sokan mások sem. De mi lesz akkor — s ez a kérdés már fájó aggodalommal tölt el —, ha ez a gyakorlat *egyházi életünkben* is egyre inkább megszokottá, hétköznapivá válik, ha számos-számtalan tabuként kezelt ügyet, problémát körmönfont megfogalmazással, két- vagy sokértelműen tárunk a nyilvánosság elé? Ha nem tudunk (vagy már nem is akarunk?) nyílt, őszinte, egyenes beszédben-írásban megnyilatkozni? Ha nem merünk „tabu-kérdéseket” megbolygatni, őszinte, nyílt szavakkal kimondani, leírni?

A fiatal, az épp csak útjára induló egyházban a *parrhesia* (szabad szólás, nyíltság, őszinteség) fogalma és ügye nagy tekintélynek örvendett. Ez a magyar fülnek idegenül hangzó szó az ókori görög demokráciában fontos szerepet játszott. A teljes jogú polgár jogai közé tartozott, hogy a népgyűlésen — az *ekklésiában* — nyíltan és őszintén megnyilatkozhasson, minden jelentős és igaz ügyben szót emeljen. Az *igazság tisztelete* ezt a „mindent őszintén elmondani” jogot megóvta a felelőtlen gátlástalanságtól, mely esetleg tiszteletlenségre, agresszív kijelentésekre ragadhatta volna a felszólalót. Az igazsághoz való szenvedélyes ragaszkodás azt sem engedte meg, hogy mindazt, amit el *kell*ett mondani, agyonhallgassák. A *parrhesia* becsületes *őszinteséget* és *nyíltságot* követelt. Ami igaz volt, az „eget kért”, annak napvilágra kellett kerülnie.

E több mint kétezer éves gyakorlat korunkban is követelményként áll előttünk. Az *Emberi Jogok Európai Egyezményének 10. pontja* például a következőket állapítja meg: „Mindenkinek megvan a joga a szabad véleménynyilvánításra.” Majd így folytatja: „Ez a jog tartalmazza a véleményformálás, valamint az információk és eszmék befogadásának és továbbításának szabadságát, hivatalos tekintély beavatkozása (...) nélkül.”

A kereszténység ezt a szabadságot, őszinteséget, nyíltságot nemcsak igényelte, de egyenesen isteni ajándéknak tekintette. Annak, mivel az őszinteség, az igazmondás isteni tulajdonság. Isten az igazat, csakis az igazat tárta fel az ember számára, az ember pedig lelkében, csendes vagy hangos szóval kimondott imádságában csakis igaz, őszinte, nyílt szívvel fordulhat Istenéhez. Erre adott példát Jézus, aki maga hangoztatta: „Én nyíltan beszéltem az emberek előtt...” (Jn 18,20). A jézusi példa az apostolok számára is minta és mértékadó volt. Ők is nyíltan, őszintén, bátran mondták el mindazt, amit Isten általuk üzent a világnak. Amikor kellett kemény, máskor vigasztaló, bátorító, — de mindig őszinte szót szoltak. Pál, amikor szükséges volt, az igazság érdekében őszintén és nyíltan szembeszállt a „két színű” fővel, Péterrel (Gal 2,11-14). A korintusi közösségben is épp világos, őszinte szavai nyomán ébredt és erősödött a bizalom és öröm, erősödött a megbecsülés a hívőkben, de magában Pálban is: „Nagy a bizalmam bennetek és szívesen dicsekszem veletek. Vigasztalás tölt el ezért minden bajom közt is túlarad bennem az öröm” (2Kor 7,4). Ugyanez a bizakodó, örömet élesztő lelkület tölti el a csakis igazat mondó *Istennel szemben* a keresztény hívőt, amikor nyíltszívű őszinteséggel tárja fel *előtte* lelkét, — és szól minden igaz ügyről igaz módon, őszintén *környezetében*. Az igaz ügynek és szónak való elkötelezettség, az őszinteség tesz bizakodóvá az örök Bíró előtt majd számadást adni köteles minden keresztényt.

Az eddig elmondottak — remélem — nem keltik azt az érzést az olvasóban, hogy *csak* fogalomtisztázásról, netán az ősi keresztény időkre utaló visszaemlékezésről volt szó, amikor a *parrhesia* erényéről, az őszinteség, a nyílt és szabad szólás igényére, követelményére tettem néhány utalást. A világos, őszinte, félelem és köntörfalazás nélkül előadott, leírt szó minden időben — ma is — az igaz Istenbe vetett hitünk jóváhagyó pecsétjét hordozza magán, s egyben próbaköve, de *hitelesítője is egyházunknak*. Egyházi életünk jelen fázisában — hazai és világviszonylatban egyaránt — oly sajátos megnyilatkozási formákat fedezhetünk fel, melyek mintha az igaz, őszinte szó jogát és kötelességét kétségbe vonnák, melyek elgondolkodtatnak, de el is szomorítanak. Joachim Wanke erfurti püspök „absztraktnak, az adott időtől elszakadtnak és kioktatónak” nevezte az egyháznak az emberek szabadságigényére, kényszerektől való mentességére és igazságigényére reagáló számos feleletét. „Napjaink egyházi tanítása, igehirdetése — mondotta a püspök a würzburgi Kilián-napokon —, továbbá hivatalos megnyilatkozásai alig-alig tárnak fel valamit a közérthető igazságból, vesznek tudomást Isten gyermekeinek szabadságáról.”

A belső egyházi dialógus — aki figyelemmel kíséri azt, könnyen megállapíthatja — „lefékezett”, olykor szinte fojtogató légkörben zajlik, és számos tabu-témával terhelt. Vajon kinek van javára, ha bizonyos témákat, melyek fontosságához, húsbavérbe vágó voltához, sürgős és nyílt megtárgyalásához semmi kétség sem férhet, — agyonhallgatunk. S ha mégis történnek kijelentések, azok sima és diplomatikus nyelvezete a híveket zavarba hozza (nem a teológusok nyíltsága kelti a zavart!), magányos töprengésre kárhuztatja. Az egyházi élet tapasztalható

krízisjelenségeiért nem lehet kizárólag napjaink ateizmusát és szekularizmusát felelőssé tenni — mondotta Eugen Biser müncheni katolikus vallásfilozófus a Bajor Katolikus Akadémián tartott előadásán (1991. júl. 18.). Sokkal inkább oka mindennek az egyházon belüli „hangulatromlás”. A kialakult depresszív hangulat, rezignáció, számos helyen a csak meghallásra, de nem meghallgatásra kényszerített „hallgató tömeg” belső tartását, sőt hitét, hitbeni ellenálló képességét teszi próbára. Mintha egyházunkban sokan elfelejtenék, hogy a kereszténység nem „rendező és rendet teremtő hatalom”, hanem — Jézus példája nyomán — életet ébresztő és biztositó segítség. Kereszténynek lenni nem azonos bármiféle szabályrendelet-kódexnek való alárendeltséggel. Nem, mivel a keresztény ember Isten gyermekeinek szabadságával rendelkezik. A hitből nemcsak kötelességek származnak, mivel az az életörömmel is forrása, életet biztositó isteni ajándék. Az egyház belső életében sajnálatos módon egyre fokozódó bizalmatlanság mindenekelőtt a meg nem hallgatás következménye, melynek nyomán a gyanúsítások és félelem atmoszférája „sűrűsödik”. Mindez korlátozza, sőt bénítja az egyház tagjainak aktivitását, döntő és megújító képességét. Sokan ugyanis — félve a szabad és őszinte megnyilatkozásoktól — inkább bénultan és tehetetlenül „úsznak az árral”. — Vajon nem épp ez a gyakorlat az egyik ok, mely miatt egyházunkban egyre többen a „maguk útját járják”, kisebb-nagyobb szektás jellegű csoportba tömörülnek és — immár évek óta — hirdetik: Krisztus igen, de az egyház nem! Felelőtlen leegyszerűsítése lenne a problémának, ha rezignáltan állapítanánk meg: a *parrhesia*, az őszinte, nyílt beszéd „hiánycikké” lett egyházunkban. A jelenség mögé kell pillantanunk, és fel kell tennünk a kérdést: vajon miért? Vajon e jelenség mögött nem az a tény bújik-e meg, hogy nincs egyházunkban — s most maradjunk házuk táján — olyan fórum, ahol mindent őszintén és nyíltan, félelem nélkül, kellő tisztelettel (mert erre az igazság, pontosabban maga az Istentől eredő tekintély kötelez) el lehet mondani? (Németül tudó olvasóink számára jegyezném meg: nem a *Freimut* hiányzik, de nem áll rendelkezésre olyan *Freiraum*, ahol őszintén és nyíltan meg lehet nyilatkozni.) Vajon félünk? Kitől? Egymástól? Papok a hívektől és viszont? Püspökök a papság és hívek „tíborci panaszainak” meghallgatásától és a papok meg a hívek a püspökök gondjainak megosztásától, főpásztoraik őszinte, olykor a kritikus szó őszinteségével támogató megsegítésétől? A félelem — tudjuk — mindig rossz tanácsadó. A ki és miért fél megnyilatkozni, őszinte szót szólni nem választható el a másik kérdéstől: kitől s mitől fél, hogy jogával élve, kötelességéből fakadóan őszintén szóljon.

Zsinatokról — egyházközségi, egyházmegyei és országos szinten —, nyílt és őszinte szavak igényéről, jogos kérdések előadását biztositó és javaslatokat előadó fórum szükségességéről ismételtlen esett e lap hasábjain szó. Remélem, nem „pusztába kiáltó szavak” voltak, remélem — „felülről” és „alulról” — egyaránt felkészülünk rá, hogy (miként a régi görögök vagy épp keresztény őseink) az igazság és csakis az igazság szolgálatában, az igazság követelő és ugyanakkor egymás iránt tiszteletet parancsoló erejében végre nyíltan és őszintén fogunk egyre több félhivatalos és hivatalos fórumon megnyilatkozni.

Természetesen csakis az, aki joggal bízhat az őt hallgató személy vagy közösség nyitottságában, őszinteségében, aki tudja, hogy „nyílt térben” hangzanak el a felismert igazság és megtapasztalt valóság által sugallt szavai — csakis az ilyen ember lesz képes félelem nélkül, a megtorlás fenyegető szavaira, tetteire nem gondolva szabadon szólni, az emberi méltóság által biztositott szólás-

szabadsággal élni. Csakis az, aki nyitott szívvel, őszintén mondhat el talán még nem egészen „kiérlelt”, „beérett” gondolatokat, lesz képes — az ugyancsak a kellő nyitottsággal előadott kritika nyomán — idővel bátran terveket, javaslatokat előadni. A teljesebb igazság megismerése, a megfelelőbb gyakorlat alkalmazása feltétlenül igényli a világos, nyílt minden félelmet félreállító szavakat.

Isten — az igazság. Az ember az igazságot, a mindig teljesebb igazságot a földi élet során csak keresni tudja. Senki nem jelentheti ki, hogy „birtokolja” az igazságot. Egyedül a Szentlélek az, aki az idők során *elvezeti* az egyházat, az Istent keresőket „minden igazsághoz”. Az egyház történetének voltak és minden bizonnyal lesznek szomorú szakaszai, amikor az igazságot kisajátító „örök” teret és lehetőséget adnak a denunciációra, a szellem szegénylegényeinek életet bénító „besűgásaira”. Az ilyen helyzetek csírájában fojtják el az igazság megismerésére, a felismert „gazdagság” közzétételére törekvő őszinteséget, nyíltságot. Vonatkozik ez az elméleti és a gyakorlati életre egyaránt. Ahol pedig erre sor kerülne, egyrészt tág tér nyílik a klikkek, a szektás csoportosulás elburjánzására, másrészt a hit, a hívő magatartás, az élet örömtelenné válik. S mindez azért, mert néhányan, esetleg sokan szabadon, nyíltan, őszintén mertek kérdezni-szólni.

A keresztények közti kommunikáció alapja nem lehet más, mint az aktív, tette kész egymásrafigyelés, a nyílt dialógus, az egymástól való tanulás (ez mindenkinek nemcsak joga, de kötelessége is) alázatos készsége. Csakis az ilyen, belső életében kommunikatív, a nyílt és őszinte szót kimondó és meghallgató egyház lehet társadalmunkban hiteles, csakis az ilyen fogják meghallgatni, tanítását, javaslatait komolyan venni. Hitelét veszítené az az egyház, mely szabadságot, nyílt, őszinte beszédet követel a társadalmi életben, — belül pedig az elhallgattatás, a szabad szó elfojtásának gyakorlatát tenné magáévá. Egyházunknak társadalom- és világszolgálata nevében kimondott vagy leírt szava csupán „zengő érc és pengő cimbalom” maradhat, ha nem áll mögötte, ha nem alapozza azt meg a *parrhesia*, azaz a hitből fakadó, bizalmat ébresztő, őszinte, nem „kozmetikázott”, hanem nyílt beszéd. Az csak természetes, hogy ezt a nyíltságot és őszinteséget sohasem szabad a bölcsesség, a diszkréció erényeinek együttes gyakorlása nélkül igényelni, illetőleg gyakorolni.

Mit lehet, mit kell tennünk? Semmiféle bonyolult tanácsot, receptet nem kell ajánlanunk vagy követnünk. Az egyszerű, őszinte, minden ködösítés és „kozmetikázás” nélküli kimondott és írott szó teheti csak lehetővé, hogy egyházunkban végre ne elrejtsek, elkendőzzék, szóhoz jutni ne engedjék, hanem őszintén feltárják az igazságot. Azt is, ami gondot okoz, ami esetleg fáj, aminek megvalósításáért, érvényre juttatásáért „zsinatolnunk”, cselekednünk kell, — és azt is, aminek örvendünk, amit eredményként, Isten egyházának gazdagításaként könyvelhetünk el. Ezen az úton biztosíthatjuk csak saját belső és külső szabadságunkat. Ezt a szabadságot külső hatalom — remélhetőleg — már nem fogja többé korlátozni. A keresztény hívő a szabadságnak ebben a légkörében, „életterében” válhat csak nyitottá, az őszinte szó kimondójává, leírójává, az egyszerű, világos beszéd gyakorlójává. Az igazság, csakis az igazság fog „felszabadítani” (vö. Jn 8,32). Vajon ok nélkül, vajon nem sok mindent előre látva-tudva mondotta-e Krisztus Urunk a hegyibeszédben: „Beszédetek legyen: igen, igen; nem, nem. Ami ezt meghaladja, az a gonosztól van” (Mt 5,37).